

MALMÖ HÖGSKOLA

ISSN 1652-7224 :: Publicerad den 6 februari 2008

Utskriftsvänlig pdf-fil

Läs mer om idrott och filosofi på idrottsforum.org

Forskningsetiska överväganden bör ackompanjera varje forskningsplan och forskningsinsats; om detta råder väl inga tveksamheter idag. Att så verkligen är fallet är desto mer tveksamt. Mer eller mindre grova etiska övertramp kommer fram med jämna mellanrum inom alla forskningsdiscipliner, på olika nivåer, i alla länder. Och forskningsetiska frågeställningar hamnar då och då högst upp på det offentliga samtalets agenda. Vilka etiska regler ska man följa? Vilka eftergifter kan betydelsen av forskningsresultaten motivera? Detta är några av frågor som behandlas i en nyutkommen bok som diskuterar etik inom idrottsforskning. *Research Ethics in Exercise, Health and Sports Sciences* (Routledge) är skriven av professorerna Mike McNamee (filosofi), Steve Olivier (idrottsvetenskap) och Paul Wainwright (vårdvetenskap), och diskuterar, brett och lite spretigt enligt vår recensent Kenneth Aggerholm, olika forskningsetiska positioner. Aggerholm rör sig vant i de moralfilosofiska grundvalarna för författarnas forskningsetiska resonemang, och hans detaljerade och kritiska genomgång, kapitel för kapitel, bildar en fruktbar Einführung till både problematiken och boken.

Spretigt och ytligt om forskningsetik

Kenneth Aggerholm

Learning Lab Denmark

Mike McNamee, Steve Olivier & Paul Wainwright

Research Ethics in Exercise, Health and Sports Sciences

220 sidor, hft.

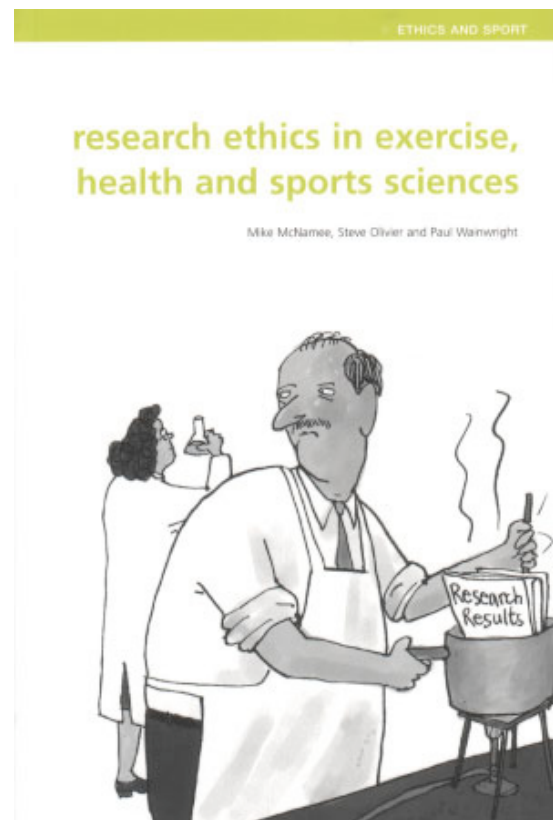
Abingdon, Oxon: Routledge 2007

(Ethics and Sport)

ISBN 978-0-415-29882-7

Publish or perish! Forskningsverdens yndede mantra er påny i vælten, i denne omgang problematiseret gennem forskningsetik. For med slige og ubønhørlige krav til forskere er etiske spørgsmål for tiden trængte i forskningens verden. Med udgivelsen af *Research ethics in exercise, health and sports sciences* ønsker Mike McNamee, Steve Olivier og Paul Wainwright derfor at forskningsetik igen tages mere alvorligt, således at etiske overvejelser ikke blot er flødeskummet på forskningens lagkage. Etisk og god forskning må ikke længere stå til at adskille.

Denne rehabilitering af forskningsetikken har et uhyre bredt sigte. Den henvender sig til både medlemmer af etiske råd, forskere, forskningsadministratorer, studerende, vejledere og lærere. Målet er endvidere at bringe en samlende forskningsetisk betragtning på idrætsfeltet som sådan. Hovedvægten er i den forbindelse lagt på kvantitative forskningsmetoder, især i det biomedicinske felt, mens human- og samfundsvidenskabelige metoder og traditioner inddrages som eksemplerne tillader det. Et enkelt kapitel omhandler specifikt kvalitativ forskning.

Med et strejf af redundans er bogen disponeret i 10 særskilte emner. Kapitlerne kan derfor læses særskilt, hvilket er en praktisk opbygning eftersom de ikke alle kan forventes at være af lige stor interesse for alle læsere.

Det indledende kapitel udgør et argument for udgivelsens nødvendighed idet det giver en række historiske og aktuelle eksempler på problematisk forskning. Ønsket er at problematisere relativisme og subjektivismen i forskningens etiske retningslinier. Samtidig påpeges det at regler ikke altid er nok til at lede forskning på rette vej.

Dermed er scenen sat for andet kapitals basale moralteoretiske positionering. Heri undersøges det, hvorledes moralteori kan guide forskningsetik ud fra pligt- og konsekvensbaserede etiske tilgange. Konsekventialisme behandles indgående, idet der blandt andet ryddes fint op i forskellige forståelser af utilitarisme, som til tider anvendes ensidigt i en negativ betydning. Pligtetik gennemgås pligtskyldigt, mens dydsetik ikke får megen opmærksomhed og desuden sammenholdes noget tvivlsomt med en såkaldt "feministisk etik". Fælles for disse positioner er at de skal i betragtning for at undgå relativistisk og subjektivistisk forskningsetik. Subjektivisme er i videnskabelige sammenhænge at sammenligne med uvidenskabeligt arbejde, som må undgås i forskningsetik. Et etisk system for forskning kan dog aldrig fremstå som finalt og transcendentalt. Det overordnede ærinde for udgivelsen er derfor ikke at fremsætte en bestemt forskningsetisk teori eller metode. I stedet må de etiske systemer fungere som forskellige diskursers og specifikke situationers ramme. Forfatterne søger følgelig at placere sig i en art mellemposition ved at indtage en *kasuistisk tilgang*, hvilket vil sige så meget som at etiske spørgsmål må tage sit udgangspunkt i den enkelte situation. Derfra kan man så bevæge sig ud i generelle forskningsetiske overvejelser. Vejen er således banet for at bogens øvrige temaer og praksisorienterede problemstillinger kan mødes med afsæt i forskellige etiske principper.

Denne tilgang forsøges dernæst anskueliggjort ved en gennemgang af historiske og nutidige råd og institutioner, som har til hensigt at udstikke etiske retningslinier, samt overvåge og bedømme forskning. Sådanne institutioners rolle nedtones, ligesom der listes nogle iboende begrænsninger i gængse "codes of conduct". Der tales derfor for at fremme en forskningsetisk etos uafhængig af institutionaliserede råd og komiteer, uden at disse dog forkastes. Så længe deres arbejde ikke er for omfattende og de i øvrigt indtager en kasuistisk tilgang og forbinder både teleologiske og deontologiske overvejelser i deres arbejde, har de trods alt deres klare berettigelse. Kapitellet omhandler i sagens natur internationale forhold og tager afsæt i Britiske og Amerikanske institutioner. Relevansen for nordiske idrætsforskere er derfor ikke åbenlys. Kapitellet kan dog være interessant alligevel som en generel redegørelse for relationen mellem instanser for etiske vurderinger og den enkelte forsker.

Dernæst er det på tide at flytte fokus til forskningens deltagere, først gennem det komplekse emne "informeret samtykke" (informed consent). Det vedrører den helt centrale relation mellem forskeren og deltagere i forskningsprojekter. Denne relation behandles ved først at fokusere på autonomibegrebet, der gerne skulle sikre at deltagere i forskningsprojekter har frihed til selv at vælge deres deltagelse eller omvendt, ikke at deltage. Det forsøges dernæst illustreret ved eksempler, blandt andet hvor deltagere måske ikke er i stand til selv at træffe et informeret valg. Frivilligheden behandles videre gennem klassiske forskningstemaer som tvang gennem magtpåvirkning, gatekeepers og betaling for deltagelse. Der er en fin linie mellem deltageres autonomi og et lurende bedrag af dem. For ikke at overskride denne gives en række retningslinier, lige fra den helt konkrete udformning af et "informeret samtykke dokument" til generelle overvejelser om behandlingen af deltagere. Kapitellet munder ud i en 14 punkts checkliste.

I naturlig forlængelse heraf følger et kapitel om et centralt emne for enhver forsker: dataindsamling og opbevaring af data. Især fortrolige oplysninger og deltageres anonymitet er her i fokus. Redegørelsen anskueliggør de lurende vanskeligheder ved den kasuistiske position, idet der nævnes en række udmærkede eksempler på typiske vanskeligheder for forskere, mens der kun kan konkluderes meget vagt: man skal ikke indsamle mere data end nødvendigt for at besvare forskningsspørgsmålet og man skal være sig for at afsløre personlige data om deltagerne. Derudover skal man opføre sig tillidsfuldt og ansvarligt overfor deltagere.

Kapitel 6 fjerner igen fokus fra forskningens deltagere og behandler videnskabelig uredelighed, herunder emner som plagiering, fejlagtig tilegnelse af forfatterskab og svindel med data. Det hævdes at et iboende problem blandt forskere er at de ofte er under pres fra institutioner hvis indkomst afhænger af publikationsmængden. Derfor udgiver forskere i flere tilfælde for hastigt og tillemper resultater for at publicere i anerkendte tidsskrifter. Som løsning på denne problematik tyr forfatterne til dydsetikken og betoner dyder som integritet og ærlighed.

Kvalitative forskningsmetoder har hidtil ikke været i fokus, det råder kapitel 7 til dels bod på. Denne gren af forskningen er mere uforudsigelig i sit forløb og vil ofte rumme tættere kontakt til deltagere, hvorfor almindelig menneskelig respekt og opmærksomhed på deltageres rettigheder er afgørende. Dette beskrives gennem begreber som anonymitet, fortrolighed, privatlivets fred og godtgørelser for deltagelse. Den kvalitative forskningstradition i idræt er relativt ung og bedømmelsessystemet er derfor ikke altid i stand til at vurdere sådanne projekter. Kapitellet giver derfor eksempler på hvordan den kvalitative forskning adskiller sig fra den kvantitative genre og berører hvorfor etiske råd i nogle tilfælde må udvise større åbenhed og vurdere kvalitativ forskning ud fra andre præmisser.

Tilbage ved forskningens deltagere er det i kapitel 8 blevet de svage befolkningsgruppers tur. Det påvises at retningslinier og deklARATIONER er alt andet end entydige på dette område, hvorfor der behøves en afklaring. Det foreslås, at et passende sted at starte kunne være en afklaring og specificering af selve kategorien 'svag' ('vulnerable'). På baggrund heraf må der opbygges en forskningskultur, der forholder sig respektfuldt og etisk til svagere befolkningsgrupper.

I kapitel 9 behandles transnationale og -kulturelle studier, især med fokus på forskellen mellem vestens individualisme overfor andre regioners kommunitarisme, hvor vestlige ideologier ofte vil dominere. Igen argumenteres for en etisk middevej hvor hverken relativisme eller etisk imperialisme, endelige universelle regelsæt, er løsningen (jvf. den kasuistisk tilgang). Der ydes en række eksempler på forhold man bør være opmærksom på som vestlig forsker i en fremmed kultur, blandt andet kommunikative barrierer, kulturelle forskelle, autonomi, mistro, etc.

Det 10. og sidste kapitel består af overordnede refleksioner over forholdet mellem det etiske på den ene side og forskningens epistemologiske og metodiske dimensioner på den anden. Der kredses om spørgsmålene "er uvidenskabelig forskning *ipso facto* uetisk?" og "er uetisk forskning *ipso facto* uvidenskabelig?", idet der indtages en mere utilitaristisk attitude og argumenteres i henhold til forskningens almene nytte. Groft forenklet hævdes det, at uetisk forskning kan retfærdiggøres hvis det tjener et alment formål der er proportionalt med de belastninger deltagerne måtte have gennemgået, mens dårlig forskning kan forsvares hvis det ikke generer nogen. Det kan man jo så være enig eller uenig i. Diskussionen er væsentlig og dette kapitels argumenter kan tjene til en indføring, hvilket må svare til det mindste man kan forlange af et afrundende kapitel.

Dermed står vi ved afslutningen på denne genrejsning af etikken i idrætsforskning. Og hvad står vi så med? Det er desværre et relevant spørgsmål at stille sig, da turen rundt i idrætsforskningens etik aldrig bliver nogen ordnet og samlet fremstilling. Man kunne med fordel have søgt en mere koncis fremstilling, både gennem klarere afgrænsning og en opbygning baseret på en videnskabsteoretisk rammesætning. Som nævnt indledningsvist er afgrænsningen af stoffet særdeles bred, både hvad angår målgruppe og videnskabsteoretiske traditioner. Det er ikke uproblematisk. Hvad vindes på bredden i stoffet tabes desværre i flere tilfælde på analysens dybde, ligesom fokus af samme årsag flakker. Afgrænsningen af forskningsfeltet tager endvidere udgangspunkt i praksisfeltet og ikke, som der er tradition for, forskerens videnskabsteoretiske ståsted. Idræt har naturligvis sin klare berettigelse som afgrænsning af et praksisfelt, men det etiske livtag med idrættens endog meget forskellige forskningstraditioner afstedkommer en iboende spænding i udgivelsen. Fremstillingen har derfor karakter af spredte forskningsetiske nedslag i et broget genstandsfelt, hvilket kun kan efterlade lige så spredte og vage konklusioner.

Nuvel, udgivelsens art og disponering tillader ikke et syntetisk bud på en forskningsetik for idrætten. Til gengæld må den anbefales for at komme omkring et væld af forskningsetiske temaer og konkrete problemstillinger på detaljeret og saglig vis. Ethiske spørgsmål er på ny sat på dagsorden i en udgivelse, der af samme årsag kan have relevans for mangen en nordisk idrætsforsker.

© **Kenneth Aggerholm 2008**

 Köp boken från Adlibris.se

 Kjøp boken fra Capris.no

 Køb bogen fra eLounge.dk